

จาก “ชาดก” สู่ “เพลง” : การรับรู้ความหมาย และบทบาทของสื่อเวสสันดรชาดกในสังคมไทยร่วมสมัย*

นิธิดา พรอำไพสกุล**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์การรับรู้ความหมายเวสสันดรชาดกจากพระไตรปิฎกสู่สื่อเพลงร่วมสมัย และบทบาทของสื่อเพลงร่วมสมัยเวสสันดรชาดกในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ความหมายของเวสสันดรชาดกเกิดจากการ “สืบทอด” เหตุการณ์หลักและตัวละครสำคัญจากเวสสันดรชาดกในพระไตรปิฎก และอรรถกถาเวสสันดรชาดก อนุภาคดังกล่าวส่งผลต่อการรับรู้ความหมายที่ทำให้เกิดภาพในใจ นอกจากนี้ยังใช้มิวสิควิดีโอเน้นย้ำความหมายด้วย “ภาพ” การบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดร ความเป็นนางแก้วของพระนางมัทรี และการปรับเปลี่ยนให้ชู้ชกเป็นทั้ง “พระเอก” และ “ผู้ร้าย” ซึ่งเป็นการสร้างความหมายใหม่ให้ตัวละคร ส่วนบทบาทของสื่อเพลงร่วมสมัยเวสสันดรชาดกพบว่า มีบทบาท ๓ ประการ ได้แก่ บทบาทในการให้ความบันเทิง หรือสร้างความเพลิดเพลิน บทบาทในการรักษาและสืบทอดความสำคัญของประเพณีบุญผะเหวด และบทบาทในฐานะเป็นเครื่องมือเผยแพร่ คำสอนพุทธศาสนา

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต เรื่อง “เวสสันดรชาดก: การสร้างสรรค์ “สื่อ” ศิลปวัฒนธรรมและบทบาทในสังคมไทยร่วมสมัย” โดยมีรองศาสตราจารย์พญฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ รองศาสตราจารย์สุภา ปานเจริญ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภัค มหาวรากร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณสำหรับคำแนะนำอันมีค่ายิ่ง ปริญญาานิพนธ์นี้ได้รับทุนสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี ๒๕๕๗

** นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาศิลปวัฒนธรรมวิจัย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

From “Jataka” to “Songs”: The Semantic Perception and the roles of media in Thai society

Nition Pornumpaisakul

Abstracts

The research study was aimed at analyzing the semantic perception of Vessantara Jataka from Tipitaka to media of contemporary songs and the roles of such media in the Thai society.

Findings showed that the semantic perception of Vessantara Jataka was derived from “inheritance” events and the main characters of Vessantara Jataka in Tipitaka and Atthakatha Vessantara Jataka. The motif resulted in semantic perception bringing about images or pictures in mind. In addition, the use of music video confirmed the meaning through “picture” of merit making of *Pra-vessantara* and the excellent woman of *Maddi*. The role of *Jujaka* representing both hero and villain is a way of constructing new meaning for characters. Regarding the roles of media of contemporary songs, results showed that the media has three roles: to entertain, to keep the whole view of merit-making of *Bun Phawet* (Buddhist festival celebrated in the fourth month in *Isan*) and to propagate the teaching of Buddha.

บทนำ

เวสสันดรชาดกเป็นชาดกที่มีความสำคัญต่อศิลปวัฒนธรรมไทย และเป็นที่ยึดมั่นแพร่หลายตั้งแต่สมัยสุโขทัยหรืออาจก่อนหน้านั้นว่า “มหาชาติ” ดังปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ ๓ **จารึกนครชุม** กล่าวถึงสังฆกรรมอันตรธาน ๕ เพื่อให้สัตบุรุษทำบุญสร้างกุศลเมื่อพระพุทธศาสนายังมีอยู่

ศาสนาพระเป็นเจ้ายังเท่าใดจักสิ้นอัน ให้แก่ว่าดังนี้ แต่ปีอันสถาปนาพระมหาธาตุนี้เมื่อหน้า ได้สามพันเก้าสิบเก้าปีจักสิ้นศาสนา พระเป็นเจ้า 0 อันหนึ่ง โสदनับแต่ปีสถาปนาพระมหาธาตุนี้ไปเมื่อหน้า ได้เก้าสิบเก้าปีเถิงในปีกุน อันว่าพระปิฎกไตรนี้จักหายแล หากคนจักรู้แท้แลมิได้เลย ยังมีคนรู้คั่นสเล็กลน้อยไซ้รัธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่า **พระมหาชาติ**หากคนสวดแลมิได้เลย ธรรมชาดกอันอื่นไซ้รัมิต้นหาปลายมิได้ มีปลายหาต้นมิได้เลย^๑

การได้รับยกย่องเป็น “มหาชาติ” ส่งผลให้เกิดประเพณีการแต่ง การสวด การเทศน์มหาชาติ และการสร้างวรรณคดีเรื่องต่างๆ แตกแขนงจากเรื่องมหาชาติ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับชาดกเรื่องนี้อย่างแพร่หลาย^๒ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความสำคัญต่อพุทธศิลป์ที่แสดงภาพพระโพธิสัตว์ในการบำเพ็ญทานอันประเสริฐ^๓

^๑ กรมศิลปากร. (๒๕๔๘). **ประชุมจารึก ภาคที่ ๘ จารึกสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสวันที่พระบรมราชสมภพครบ ๒๐๐ ปี. วันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗. หน้า ๖๖.

^๒ อาทิตย์ ชีรวณิชย์กุล. (๒๕๕๒). **ทานและทานบารมี : ความสำคัญที่มีต่อการรังสรรค์วรรณคดีไทยพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์ อ.ด. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

^๓ Gerhard Jaiser. (2009). **Thai Mural Painting Volume 1: Iconography, Analysis&Guide**. Bangkok: White Lotus Co., Ltd. P.2.

ภาพที่ ๑ จิตรกรรมฝาผนังเรื่องเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร
พระอุโบสถวัดสุวรรณาราม กรุงเทพฯ ฝั่งธนบุรี

ปัจจุบันความนิยมเรื่องเวสสันดรชาดก มิได้สูญหายไปจากสังคมไทย ยังคงสร้างสรรค์ใหม่โดยพัฒนาปรับเปลี่ยนไปตามบริบทสังคมร่วมสมัย ดังมีการนำเสนอเรื่องพระเวสสันดรผ่านสื่อหลากหลาย เช่น นิทาน การ์ตูน เพลง เป็นต้น

การนำเวสสันดรชาดกมา “สืบทอด” และ “สร้างสรรค์” สะท้อนให้เห็นการรับรู้ความหมายและความแพร่หลายเรื่องเวสสันดรชาดกที่มีอิทธิพลต่อสื่อรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในสังคมไทยร่วมสมัย สิ่งนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าเวสสันดรชาดกเป็น “ข้อมูลทางวัฒนธรรม” ที่มีบทบาทสำคัญต่อการนำเรื่องราวมาสร้างสรรค์ใน “สื่อ” รูปแบบต่างๆ

บทความวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์การรับรู้ความหมายและบทบาทของสื่อเพลงร่วมสมัยเวสสันดรชาดกในสังคมไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาเวสสันดรชาดกจากสื่อเพลงร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับเวสสันดรชาดกจำนวน ๔ เพลง ได้แก่ เพลงพระเวสสันดรชาดก

เพลงแห่พระเวส เพลงสี่กษัตริย์เดินดง เพลงซูกก กัณฑ์ชาลี เพลงซูกสองกุมาร เพลงมัทรีโคก เพลงแหล่มัทรี เพลงซูกตลกของฉันทน์ และเพลงบุญมหาชาติขาดอ้าย

๑. เวสสันดรชาดก: จาก “พระไตรปิฎก” สู “ชาดก” ในสื่อ

เวสสันดรชาดกเป็นชาดกเรื่องสุดท้ายในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิบาตชาดก ชาดกเรื่องนี้แสดงเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระองค์ทรงบำเพ็ญทานบารมีอันใหญ่ยิ่ง คือการบริจาคบุตรทาน^๔ และทารทาน^๕ ชาดกเรื่องนี้ได้รับความนิยมแพร่หลายมากในสังคมไทย^๖ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฉากการบริจาคสองกุมาร ซึ่งเป็นฉากที่สร้างความสะเทือนอารมณ์ให้แก่ผู้ที่ได้รับรู้ชาดกเรื่องนี้

เวสสันดรชาดกในพระไตรปิฎกเริ่มต้นด้วยทศพรคาถาที่ท้าวสักกเทวราช ทรงให้พร ๑๐ ประการแก่พระมุสดีเทพกัญญา ในคาถาที่ [๑๐๔๕] ถึง [๑๐๕๐] ดังนี้

...ท้าวสักกเทวราช ตรัสว่า

[๑๐๔๕] ดูก่อนมุสดีผู้มีรัศมีแห่งผิวพรรณอันประเสริฐ ผู้มีอวัยวะส่วน เบื้องหน้างาม เธอจงเลือกเอาพร ๑๐ ประการ ในปฐมพิซึ่งเป็นที่รักแห่งเหตุภัยของเธอ...

พระมุสดีเทพกัญญากราบทูลว่า

[๑๐๔๘] ข้าแต่ท้าวสักกະผู้เป็นใหญ่กว่าสัตว์ทั้งปวง ถ้าฝ่าพระบาทจะ ประทานพรแก่ข้าพระบาทไซ้ร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอให้ข้าพระบาทพึงเกิดใน พระราชนิเวศน์ของพระเจ้าสิริราช ข้าแต่ท้าวปรีนทนะ ขอให้ข้าพระบาท (๑) พึงเป็นผู้มีจักษุตาเหมือนตาลูกมฤติ (มีอายุ ๑ ขวบปี) ซึ่งมีดวงตาดำ (๒) พึงมีขนคิ้วดำ (๓) พึงเกิดในราชนิเวศน์นั้น มีนามว่ามุสดี (๔) พึงได้พระราชโอรสผู้ให้สิ่งอันประเสริฐ

^๔ การบริจาคบุตรเป็นทาน ในชาดกเรื่องนี้หมายถึงพระชาลี และพระกัณฑ์ชาลี

^๕ การบริจาคภรรยาเป็นทาน ในชาดกเรื่องนี้หมายถึงพระนางมัทรี

^๖ สมบัติ จันทรวงศ์. (๒๕๔๗). “มหาชาติคำหลวง : ความหมายทางการเมือง”. ใน บทพิจารณาว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คปฟ.

ผู้ประกอบเกือกุลในयाจก มิได้ตระหนี่ ผู้อันพระราชาททุกประเทศบุขามีเกียรติยศ^๗
(๕) เมื่อข้าพระบาททรงครรรภ์ข่อย่าให้อุทรนูนขึ้น พึงมีอุทรไมนูน เสมอดั่งคันศรที่
นายช่างเหลาเกลี้ยงเกลา (๖) ถันทั้งคู่อของข้าพระบาทอย่าย่อยยาน ข้าแต่ท้าววสวะ
(๗) ผมหงอกก็อย่าได้มี (๘) อฐิก็อย่าได้ติดในกาย (๙) ข้าพระบาทพึงปล่อยน้กโทษ
ที่ถึงประหารได้ (๑๐) ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอข้าพระบาทพึงได้เป็นอัครมเหสี
ที่โปรดปรานของพระราชานในแวันแคว้นสีพี ใน พระราชานิเวศน์อันกักก้องด้วยเสียง
ร้องของนกยูงและนกกกระเรียน พรั่งพร้อมด้วยวรนาวิ เกลื่อนกล่นไปด้วยคนเตี้ยและ
คนค่อม อันพ่อครัวววมคดเสียงดู กักก้องไปด้วยเสียงกลอน และเสียงบานประตู
อันวิจิตรมีคนเชิญให้ดื่มสุราและกินกับแกลั้ม.

ท้าวสักกเทวราช ตรัสว่า

[๑๐๔๙] ตุก่อนนางผู้งามทั่วสรรพางค์กาย พร ๑๐ ประการเหล่าใด ที่เรา
ให้แก่เธอ เธอจักได้พร ๑๐ ประการเหล่านั้น ในแวันแคว้นของพระเจ้าสิริราช.

[๑๐๕๐] ครั้นท้าววสวะมฆวาสุขัมบดีเทวราชตรัสอย่างนี้แล้ว ก็โปรดประทาน
พรแก่พระนางผู้สดีเทพอัปสร

(นี้) ชื่อว่าทศพรคาถา^๘

เนื้อความในคาถาที่ [๑๐๔๘] พร ๑๐ ประการที่พระนางผู้สดีเทพอัปสร
ได้รับจากท้าวสักกเทวราชนั้น แสดงให้เห็นลักษณะสำคัญของ พระเวสสันดรโพธิสัตว์
ที่ทรงเป็น “ผู้ให้สิ่งอันประเสริฐ ผู้ประกอบเกือกุลในयाจก มิได้ตระหนี่ ผู้อันพระราช
ทุกประเทศบุขามีเกียรติยศ” จากนั้นแสดงแนวคิดสำคัญของชาดกเรื่องนี้คือการบำเพ็ญ
ทานบารมีของ พระโพธิสัตว์เวสสันดรเป็นลำดับขึ้น ดังคาถาที่ [๑๐๕๑] พระเวสสันดร
ทรงมุ่งมั่นจะบริจาคทานภายใน คาถาที่ [๑๐๕๔] และ [๑๐๕๕] พระเวสสันดร
พระราชทานช้างแก่พราหมณ์ ๘ คน คาถาที่ [๑๐๕๓] ทรงบริจาคสัตว์ตสลดมหาทาน

^๗ เน้นโดยผู้เขียน

^๘ มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๔๓). อรรถกถาเวสสันดรชาดก ใน **พระสูตรและอรรถกถา
แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ ๔ ภาคที่ ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
(มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระราชวงศ์
จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕). หน้า ๔๘๔ - ๔๘๖.

คาถาที่ [๑๑๐๒] ทรงพระราชทานม้า ๔ ตัวแก่พราหมณ์ ๔ คน คาถาที่ [๑๑๐๔] พระราชทานราชรถแก่พราหมณ์ คนที่ ๕ จากนั้นจึงเป็นการบริจาคทานที่บุคคลทั่วไปทำได้ยากยิ่ง และเป็นฉากที่สะท้อนอารมณ์คือการบริจาคบุตรทานในคาถาที่ [๑๑๗๐] และ [๑๑๗๑] การบริจาคตานทานในคาถาที่ [๑๒๐๗] และจบเรื่องเวสสันดรชาดกในมหานิบาตชาดกด้วยคาถาที่กล่าวถึงพระเวสสันดรโพนีสต์เสด็จกลับนครสีพี ท้าวสักกเทวราชบันดาลฝนเงินให้ตกลงมา พระเวสสันดรบำเพ็ญทาน ครั้นสวรรคต พระองค์ก็ได้เสด็จสู่สวรรคตในคาถาที่ [๑๒๖๙]

ต่อมามีการขยายความเวสสันดรชาดกในมหานิบาตชาดกอีกชั้นหนึ่ง เรียกกันว่าเป็นคัมภีร์ชั้นอรรถกถา^๙ ซึ่งเป็นหนังสือแต่งขึ้นเพื่ออธิบายหลักธรรม คำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระไตรปิฎกให้มีความสมบูรณ์ด้วยการขยายความให้ชัดเจน **อรรถกถาเวสสันดรชาดก** ขึ้นต้นชาดกด้วย “ปัจจุบันวัตถุ” กล่าวถึง “พระศาสดาเมื่อเสด็จประทับอยู่ ณ นิโครธาราม อาศัยกรุงกบิลพัสดุ์ ราชธานี ทรงปรารภฝนโบกขรพรรษตรีสพระธรรมเทศนานี้ว่า **มุสสตี วรณณาเภา** ดังนี้เป็นต้น”^{๑๐} จากนั้นจึงตรัสเล่าเรื่องเวสสันดรชาดก ทศพรคาถากล่าวถึงในอดีตกาลสมัยพระศาสดา “วิปัสสี” พระนางมุสสตีได้บำเพ็ญบุญด้วยการบูชาพระวิปัสสี ด้วยแก่นจันทร์ ทำให้นางเป็นผู้มีสิริระดูจประพรมด้วยแก่นจันทร์แดง ต่อมาได้เกิดเป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักกเทวราช ทรงให้พรแก่พระนางมุสสตี ๑๐ ประการ เมื่อจะสิ้นอายุ

อรรถกถาเวสสันดรชาดก ยังสืบทอดลักษณะสำคัญคือความมุ่งมั่น ในการบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดรโพนีสต์ โดยอธิบายขยายความให้เห็น การบำเพ็ญทานบารมีของพระโพนีสต์ตัวอย่างเด่นชัด ดำเนินเรื่องอย่างเป็นลำดับ ขึ้นตอน ดังนี้

^๙ คักดีศรี แยมน์ดดา. (2543). **วรรณคดีพุทธศาสนาพากย์ไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

^{๑๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๔๓). **อรรถกถาเวสสันดรชาดก**. ใน **พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ ๔ ภาคที่ ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย. (มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕). หน้า ๕๙๙.

๑. เมื่อพระมหาสัตว์เสด็จอยู่ในพระครรภ์พระมารดา พระนาง ผุสดีทรงใคร่จะสร้างโรงทาน ๖ แห่ง และทรงบริจาคทรัพย์หกแสนกหาปณะทุกวัน

๒. เมื่อพระมหาสัตว์ประสูติจากพระครรภ์แห่งพระมารดา เป็นผู้บริสุทธิ์ ลืมพระเนตรทั้งสอง เขยียดพระหัตถ์ต่อพระมารดาตรัสว่า “ข้าแต่พระแม่เจ้าห้าม่อมฉันจักบริจาคทานมีทรัพย์อะไร บ้าง”

๓. พระมหาสัตว์เปลื้องเครื่องประดับราคาแสนหนึ่งประทานแก่นางนม เมื่อมีพระชนมพรรษา ๔ - ๕ ปี และประทานเครื่องประดับแก่เหล่านางนมถึง ๔ ครั้ง

๔. เมื่อพระชนมพรรษา ๘ ปี ทรงคิดบริจาคทานภายใน

๕. พระเวสสันดรโพธิสัตว์เสด็จทอดพระเนตรโรงทานทั้งหก เดือนละ ๖ ครั้ง

๖. พระเวสสันดรโพธิสัตว์พระราชทานช้างอันประดับแล้วแก่พราหมณ์ทั้ง ๘ คน

๗. พระเวสสันดรโพธิสัตว์ทรงบริจาคสัตตสดกมหาทาน

๘. พระเวสสันดรทรงเปลื้องเครื่องประดับพระราชทานแก่เหล่าจาก ๑๘ ครั้ง

๙. พระเวสสันดรพระราชทานม้าทั้ง ๔ ตัวแก่พราหมณ์ ๔ คน

๑๐. พระเวสสันดรพระราชทานรถแก่พราหมณ์

๑๑. พระเวสสันดรบริจาคสองกุมารแก่ชุก

๑๒. พระเวสสันดรบริจาคพระนางมัทรีแก่ท้าวสักกเทวราชแปลง

๑๓. พระเวสสันดรโปรดพระราชทานทรัพย์ในพระราชนิเวศน์

การเน้นย้ำเรื่องทานบารมีของพระเวสสันดรโพธิสัตว์ตั้งแต่ในพระไตรปิฎก จนมาถึงชั้นอรรถกถาอย่างเป็นลำดับชั้น อาจถือเป็นการเน้นย้ำความหมายเพื่อให้แนวคิดเรื่องทานบารมีอันเป็นแนวคิดสำคัญของชาดกเรื่องนี้โดดเด่น ส่งผลต่อการรับรู้ความหมายเรื่องทานบารมี และเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกด้วยเหตุการณ์หลักที่สร้างอารมณ์สะเทือนใจได้แก่การบริจาคสองกุมารของพระเวสสันดรที่เมื่อชุกได้สองกุมารแล้วนั้น “เอาพินักัดเถาว์ลัยถือมาผูกพระหัตถ์เบื้องขวาแห่งพระชาสิกุมาร รวมกันกับพระหัตถ์เบื้องซ้ายแห่งพระกัณหาชินากุมาริ ถือปลายเถาว์ลัยนั้นไว้ โบาย

ตีฟ้าไป^{๑๑} พระนางมัทรีก็กลับจากป่าแล้วไม่พบสองกุมาร พระนาง “เสด็จเที่ยวไป
ยังสถานที่นั้นๆ ด้วยความเร็วดุจลมถึง ๓ วาระ ได้ยินว่าสถานที่พระนางเจ้าเสด็จ
เที่ยวไปตลอดราตรีหนึ่ง ประมาณระยะทางราว ๑๕ โยชน์^{๑๒} และเมื่อไม่พบพระขาลี
และพระกัณหาชيناทรงคร่ำครวญว่า “ลูกทั้งสองจักตายเสียแน่แล้ว ดังนี้ แล้ว
ล้มลง ณ ภูมิภาคแทบพระยุคลบาทแห่งพระเวสสันดรนั่นเอง”^{๑๓} เหตุการณ์
ดังกล่าวมีความสำคัญในฐานะที่สร้างการรับรู้ความหมาย และสร้างอารมณ์สะท้อนใจ
การรับรู้ความหมายนี้ได้รับการสืบทอดต่อมาในสื่อเพลงร่วมสมัย

๒. การรับรู้ความหมายเรื่องเวสสันดรชาดกผ่านสื่อเพลงร่วมสมัย

การสร้างสรรคผลงานศิลปะทุกวันนี้ล้วนสัมพันธ์กับบริบทสังคมวัฒนธรรม
ที่เปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง
กรอบความคิดในการแสดงออกทางศิลปะที่ต้องตั้งอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรม
ภูมิปัญญา ประสบการณ์ และความแตกต่างในการแสดงออก ซึ่งล้วนมีผลต่อการ
รับรู้ที่เหมือนหรือแตกต่างกัน ดังที่วีรุณ ตั้งเจริญ กล่าวว่า

“ศิลปะทุกประเภทมีแนวคิด มีความงาม มีแรงบันดาลใจ การตีความใหม่
โดยเฉพาอย่างยิ่งข้อมูลชาดกมานำเสนอใหม่ ทำให้ชาดกเป็น “อากาโก็” เพราะมีการ
ตีความโดยปัจเจก โดยกาลเทศะที่ต่างกัน เกิดประเด็นใหม่ ซึ่งเราต้องยอมรับ
เพราะลักษณะเช่นนี้เป็นศิลปะยุคหลังสมัยใหม่ มีคุณค่าในชุมชน สังคม ผู้คน ในแต่ละ
บริบท เมื่อศิลปินสร้างสรรค์งานศิลปะเรียบร้อยแล้วถือว่าหมดหน้าที่ผู้สร้าง ต่อไปเป็น
หน้าที่ผู้ชมที่ต้องรับรู้และจินตนาการ เป็นเช่นนี้จึงจะทำให้ผู้ชม ผู้เสพงานศิลปะรู้สึก
มีความสุขและรู้สึกเป็นเจ้าของ”^{๑๔}

เวสสันดรชาดกเป็นหลักฐานหนึ่ง que แสดงให้เห็นความสำคัญของวรรณคดี
พุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของผู้คน ด้วยบริบททางสังคม

^{๑๑} แหล่งเดิม. หน้า ๓๒๓.

^{๑๒} แหล่งเดิม. หน้า ๓๕๕ - ๓๕๖.

^{๑๓} แหล่งเดิม. หน้า ๓๕๗.

^{๑๔} สัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ดร.วีรุณ ตั้งเจริญ, วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

ตรัสว่า ดูก่อนพราหมณ์ผู้เจริญ พระสัพพัญญุตญาณย่อมเป็นที่รักยิ่งกว่าบุตรและบุตร
ผู้เป็นที่รักกว่าร้อยเท่าพันเท่าแสนเท่า เมื่อจะทรงยังปฏิพินให้บันลือลั่นได้พระราชทาน
ปิยบุตรทานแก่พราหมณ์ชุก.^{๑๓}

ลักษณะเด่นของสื่อเพลงร่วมสมัยพระเวสสันดรประการสำคัญคือการ
สืบทอดเหตุการณ์หลักจากเวสสันดรชาดกเพื่อแสดงเรื่องราวของพระเวสสันดร
โดยเน้นความมุ่งมั่นในการบำเพ็ญทานบารมีของ พระเวสสันดร ซึ่งได้รับการเน้นย้ำ
ในเพลงให้เห็นว่าพระเวสสันดรโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญ “มหาทาน” คือทานที่ใหญ่ยิ่งเพื่อ
พระโพธิญาณ ปรากฏทั้งสิ้นจำนวน ๓ เพลง ได้แก่ เพลงพระเวสสันดรชาดก
เพลงชุกสองกุมาร และเพลงแหล่มัทรี ดังตัวอย่างเพลงพระเวสสันดรชาดก
ที่แสดงให้เห็นว่าในพระชาติที่พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพระเวสสันดรนั้นทรงบำเพ็ญ
มหาทาน

บุญพะเหวดมหาเวสสันดร ชาดกบทตอนเล่าขานกันมา อองค์พุทธาพระสัมมา
สัมมา พระโพธิญาณศาสดา รมโพธิชยาศาสดาสนิกชน ปางชาติประสูติตน
มหาทาน มหาทาน ปางชาติประสูติตน มหาทาน มหาทาน...^{๑๔}

พระเวสสันดรทรงบำเพ็ญบุตรทานอันเป็นทานยิ่งใหญ่เพราะทรงมุ่งหวัง
พระโพธิญาณเป็นสำคัญ นับเป็นฉากที่สร้างความตรึงใจ และถือเป็นเหตุการณ์สำคัญ
ที่ทำให้รู้ว่าเป็นเรื่องเวสสันดรชาดก ดังปรากฏในเพลงชุกสองกุมาร

แม่จำเริญแม่มัทรี ลูกขอให้ช่วยปราณีมาช่วยหนูที่แม่คุณหนูหัว พ่อไม่เอ็นดู
ทิ้งให้หนูไปกับคนชั่ว เพราะมันมาทูลขอตัวหากแม่ไม่ไปมันก็เขียนตี...^{๑๕}

นอกจากนี้ในเพลงแหล่มัทรียังพบการนำเสนอเหตุผลสำคัญที่พระเวสสันดร
ทรงบำเพ็ญทานผ่านพระนางมัทรีว่าเป็นเพราะพระเวสสันดรทรงมุ่งหวังพระโพธิญาณ
เป็นสำคัญ ดังตัวอย่าง

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๓๒๑.

^{๑๔} ดวง มรกต. (๒๕๕๓). เพลงพระเวสสันดร. **พระเวสสันดรชาดก**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ:
บริษัท เอ็ม.ดี.เทป จำกัด.

^{๑๕} สุรพล สมบัติเจริญ. (๒๕๕๑). เพลงชุกสองกุมาร. **ราชาเพลงลูกทุ่ง ๕**. (ซีดี).
กรุงเทพฯ: บริษัท แม้ไม้เพลงไทย (บางกอกคาสเสท) จำกัด.

...ตัวฉันมีตรีมาอยู่ป่า ทั้งสี่กษัตราด้วยความตั้งใจ หวังสลัดตัดกิเลส ว่าเป็นต้นเหตุให้มาอยู่ไพร พระเวสสันดรเมื่อตอนทำทาน หวังโพธิญาณอันยิ่งใหญ่ จึงได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมา กราบไหว้บูชา สัมพุทธเจ้า...^{๒๐}

การบำเพ็ญทานดังปรากฏในสี่เพลงร่วมสมัยข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบริจาคสองกุมารให้แก่ชุก เป็นลักษณะเด่นของเวสสันดรชาดก และเป็นเหตุการณ์หลักที่ทำให้คน “จำได้” ดังนั้นแม้ว่าสี่เพลงร่วมสมัยจะเลือกหยิบเพียงเหตุการณ์นี้ ตอนเดียวมานำเสนอเรื่องราว เพราะข้อจำกัดรูปแบบของสี่เพลงที่ใช้เวลานั้นในการนำเสนอเรื่องราว แต่ผู้ที่ได้ยินได้ฟังก็รับรู้ได้ว่ามาจากเรื่องเวสสันดรชาดก

๒.๑.๒ การเดินป่า

การเดินป่าเป็นเหตุการณ์หลักจากชาดกที่ศิลปินนำมาเสนอในสี่เพลงร่วมสมัย การเดินป่าเข้าสู่เขาวงกตปรากฏในพระสุตตันตปิฎก **เวสสันดรชาดก**^{๒๑} และใน **อรรถกถาเวสสันดรชาดก**กล่าวถึงการเดินป่าเข้าสู่เขาวงกตของสี่กษัตริย์ ดังนี้

...จำเดิมแต่นั้น กษัตริย์เหล่านั้นทั้งหมดก็เสด็จดำเนินด้วยพระบาท.
ลำดับนั้น พระมหาสัตว์ได้มีพระดำรัสแก่พระนางมัทรีว่า

**แม่แม่มัทรี แม่จงอุ้มกัณหาชิมา เพราะเธอเป็นน้อง
เบา พี่จักอุ้มพ่อขาลี เพราะเธอเป็นพี่ หนัก.
ก็แลครั้นตรัสฉะนี้แล้ว กษัตริย์ทั้งสองก็อุ้มพระโอรสพระธิดาเสด็จ
ไป พระศาสดา เมื่อจะทรงประกาศข้อความนั้น จึงตรัสว่า**

**พระราชเวสสันดรทรงอุ้มพระกุมารขาลี พระมัทรี
ราชบุตรทรงอุ้มพระกุมารกัณหาชิมา ต่างทรงบันเทิงตรัสปิยวาจา
กะกันและกันเสด็จไป.**

^{๒๐} อุทัยรัตน์ เกิดสุวรรณ. (๒๕๕๕). เพลงแหล่มัทรี. **สมบัติไทย**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท อีกล้ำครับทาน จำกัด.

^{๒๑} คาทาที่ [๑๐๙๘] - [๑๑๐๗]

กษัตริย์ทั้ง ๔ พระองค์ มีพระเวสสันดรเป็นต้นทอดพระเนตร
เห็นคนทั้งหลายที่เดินสวนทางมา จึงตรัสถามว่า เขาวงกตอยู่ที่ไหน
คนทั้งหลายตอบว่ายังไกล...^{๒๒}

การเดินป่าของกษัตริย์ทั้งสี่พระองค์ที่ปรากฏในสื่อเพลงร่วมสมัยนั้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์หลักนี้มีความสำคัญในฐานะเป็นเหตุการณ์ที่แสดงความเป็นวีรบุรุษของพระเวสสันดร ซึ่งต้องออกเดินทางผจญภัยไปในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย ต้องเผชิญความยากลำบาก เป็นการฟันฝ่าอุปสรรคในชีวิตที่เลือกด้วยตนเอง เพื่อเน้นย้ำว่าพระเวสสันดรยินดีและเต็มใจบริจาคทาน การเดินป่าจึงเป็นเหตุการณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์จะต้องฟันฝ่าอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิต แสดงความมุ่งมั่นกล้าหาญของพระเวสสันดรการเดินทางจึงเป็นเหตุการณ์หลักที่ได้รับการ “สืบทอด” ในสื่อเพลงร่วมสมัย ปรากฏจำนวนทั้งสิ้น ๕ เพลง ได้แก่ เพลงพระเวสสันดรชาดก เพลงแห่พระเวส เพลง สীগษัตริย์เดินดง เพลงมัทรีโคก และเพลงแหล่มัทรี ดังตัวอย่าง

...พระเวสสันดร พระนางมัทรี กัณหาขาสีบุตรีโอรราชา จากบ้านจากเมือง
สู่เขาวงกต บั๊กกลดศาลาภาวนาบำเพ็ญ...^{๒๓}

...แห่ไพรีสัตว์ใช้ชาติ บ่มอำนาจบุญบารมี มุ่งสละโลภภัย ตามวิถีของ
พุทธองค์...^{๒๔}

...จะกล่าวถึงองค์สี่กษัตรา ออกจากพาราเข้าเดินดง พระเวสสันดรสุริยวงศ์
ท้าวเธออุ้มองค์พ่อขาสี โฉมนางมัทรีแม่กัลยา อุ้มแก้วกัณหากุมารี ออกตามเสด็จ

^{๒๒} มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๔๓). อรรถกถาเวสสันดรชาดก. ใน **พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ ๔ ภาคที่ ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๔.** กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย. (มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕). หน้า ๖๕๔ - ๖๕๙.

^{๒๓} ดวง มรกต. (๒๕๔๓). เพลงพระเวสสันดร. **พระเวสสันดรชาดก.** (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็ม.ดี.เทป จำกัด.

^{๒๔} ปฤษฎณา วงศ์ศิริ. (๒๕๕๔). เพลง แห่พระเวส. **รวมเพลงละครชุดมนต์รักแม่บ้านมูล.** (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท จ๊ะหิงจา จำกัด จัดจำหน่าย.

พระสามเณรเดินจรลีมาในไพร...สี่กษัตราภีคลาไคล เข้าสู่พงไพรพนาดอน...^{๒๔}

...ตั้งแต่จากบุรีเรา มาอยู่เขาวงกตสิงขรเขา ภูมิลำเนาเอาแนวพนา มา
ทั้งโฉมไว้เหลือแต่ชื่อ ฟันหรืออยู่เอกา ต้องอ้างอ้างหวาดผวา เจ้ามาตายในเขาวงกต
ทั้งลาภยศก็หาไม่มี...^{๒๕}

...ว่าจึงร้องสั่งแม่ชะนีจำ ถ้าลูกฉันมาช่วยบอกให้ได้ ตัวฉันมัทรีมาอยู่ป่า
ทั้งสี่กษัตราด้วยความตั้งใจ หวังสลัดตัดกิเลส ว่าเป็นต้นเหตุให้มาอยู่ไพร พระเวสสันดร
เมื่อตอนทำทาน หวังโพธิญาณอันยิ่งใหญ่ จึงได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมา กราบไหว้บูชา
สัมพุทธเจ้า ว่ากราบเอ๋ยกราบกัมพนมหัตถ์ถ่ออิทธิฤทธิ์และอำนาจจงดุ้มภัย...^{๒๖}

การเดินป่าเป็นเหตุการณ์สำคัญในเรื่องเวสสันดรชาดก พระเวสสันดร
พระนางมัทรี พระขาลี และพระกัณหาชينا เดินทางออกจากนครสีพีเข้าสู่เขาวงกต
จนกระทั่งพระเวสสันดรได้บำเพ็ญทานบารมีอันยิ่งใหญ่คือการบริจาคบุตรทาน
การเดินป่าครั้งนี้จึงมีความหมายสำคัญในฐานะที่แสดงความกล้าหาญของพระเวสสันดร
ในฐานะวีรบุรุษ เหตุการณ์หลักนี้ยังได้รับการสืบทอดต่อมาในสื่อเพลงร่วมสมัย
ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยนิยมเล่าขานเรื่องราวอันเป็นวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ที่ตน
ประทับใจ

๒.๑.๓ ตัวละครสำคัญ

การสร้างสรรคโดยใช้ตัวละครสำคัญเป็นลักษณะที่เห็นได้อย่าง
เด่นชัดในสื่อเพลงร่วมสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการใช้ตัวละครที่มีลักษณะเด่นสำคัญ
ที่ “จำได้” ได้แก่ ชูชกกับสองกุมาร และพระนางมัทรี

^{๒๔} ยิปซี ศรีสาคร. (๒๕๕๔). เพลง สี่กษัตริย์เดินดง. **สีกาสังนาถ**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ:
บริษัท โฟร์เอส (ไทยแลนด์) จำกัด.

^{๒๕} ยิปซี ศรีสาคร. (๒๕๕๔). เพลง มัทรีโคก. **สีกาสังนาถ**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท
โฟร์เอส (ไทยแลนด์) จำกัด.

^{๒๖} อุทัยรัตน์ เกิดสุวรรณ. (๒๕๕๕). เพลงแหล่มมัทรี. **สมบัติไทย**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ:
บริษัท อีกล้ำครับท่าน จำกัด.

๒.๑.๓.๑ ชุขกกับสองกุมาร

ชุขกเป็นตัวละครสำคัญใน*เวสสันดรชาดก* เป็นพราหมณ์อาศัยอยู่หมู่บ้านพราหมณ์ขุนนวิภูระ แคว้นกาลิงครัฐ ชุขกเป็นภิกษาจารย์เชี่ยวชาญ หาทรัพย์ เมื่อได้ทรัพย์มา ๑๐๐ กหาปณะได้นำไปฝากเพื่อนพราหมณ์ไว้ แต่เพื่อนพราหมณ์กลับนำทรัพย์ของชุขกไปใช้จึงไม่มีทรัพย์คืนให้ชุขก จำต้องยกลูกสาวคือนางอมิตตตาปนาให้แก่ชุขก การรับรู้ความหมาย ตัวละครชุขกผ่านสื่อเพลงร่วมสมัยปรากฏจำนวน ๒ เพลง ได้แก่ เพลง ชุขกกับหาขาลี และเพลงชุขกตลกของฉันทน์ ดังตัวอย่าง

ตำนานชาดกชุขกกับหาขาลี เริ่มเรื่องก็มีเฒ่าภิกษาจารย์ ชีวิตเริ่มต้นเคยเป็นคนขอทาน เที่ยวไปทุกบ้านหาคนใจบุญ ทั้งเหน็ดได้แก่ไปทั่วแก่งทำตัวเหมือนเต่าตุ่น เที่ยวขอทานไว้เป็นทุน พบคนใจบุญแกก็สบายการอดอดอันเกษมดูเล่นเพลินแกล้งเล่ห์ร้าย ทั้งคารมก็คมคาย หลงงมงายต้องจ่ายเงิน ใครเลื่องลือชื่อชุขก ทำตลกงๆ เงินๆ ดูต้องแดงแก่งทำเดิน พอได้เงินเอาไว้เก็บงำ ว่าเขาเขาลำเนาไพร หากินไปเข้ายื่นคำแสนลำบากทนตรากตรำ เดินหน้าดำแต่ได้เงินดี แยกยอมให้ใครนั้นถ่างถางแต่หลังฉากแกล้งเป็นเศรษฐี^{๒๔}

การสร้างสรรค์เพลงด้วยการใช้ตัวละครชุขกมักปรากฏร่วมกับ สองกุมาร ดังในเพลงชุขกสองกุมาร

แม่จำเริญแม่หัตริ ลูกขอให้ช่วยปราณีมาช่วยหนูที่แม่คุณทูนหัว พ่อไม่เอ็นดูทิ้งให้หนูไปกับคนชั่ว เพราะมันมากุศลขอตัวหากมันไม่ไปมันก็เสียนต์ ปากร้องเรียกหาแม่จำเริญไหน มาช่วยเร็วไวเพราะหนูกำลังโดนเสียนต์ ไอ้อ แม่จำ แม่จ๊ะ แม่จำแม่หัตริ สิ้นรักแล้วหรือนี้ถึงปล่อยเขาตีหนูแทบตาย

ชิชะ เจ้าเด็กน้อย อย่าทำสำออยเดี่ยวจะโดนรอยหวาน หี

ไอ้อ โอย แทบว่าจะสิ้นใจตายลุงจำอย่าทำหนูเลย ไอ้อลุงเอ๋ยจงปล่อยหนูไป

นี่แน่ะ หี อ้ายววยร้าย เดี่ยวตีเสียตายแล้วยังมาทำสำออย

ไอ้อลุงจำ อย่าเตะตีดำแล้วว่าลุงน้อย ปานนี้แม่หนูคงคอย ไอ้อพ่อผมน้อยจงปล่อยหนูไป

^{๒๔} ไวพจน์ เพชรสุพรรณ. (๒๕๕๒). เพลง ชุขกกับหาขาลี. ชุด มันทักกับความแค้น. (ซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท ไทยออดิโอ จำกัด.

หน้อยแน่ อ้ายตัวดี มาว่ากูนี้หัวล้านได้ มานี้ อี้ อื้อ ตีให้ตาย จะเอาไวโย
ไอ้เด็กสันดาน ๆ อี้^{๒๙}

การใช้ตัวละครชุกชุกพร้อมกับสองกุมารในสื่อเพลงร่วมสมัยแสดงให้เห็นว่า
จากการบริจาสองกุมารเป็นฉากที่ได้รับความนิยม และเป็นที่น่าสนใจจน “จำได้”
เพราะแสดงให้เห็น “ความร้ายกาจ” และการเป็นตัวร้ายของชุก ซึ่งทำให้สงสารสอง
กุมารมากขึ้น การที่ชุกทารุณสองกุมารจึงสร้างความสะเทือนใจแก่ผู้รับสาร ทำให้
จดจำตัวละครทั้งสามตัวนี้ได้ อาจกล่าวได้ว่าชุกเป็นตัวละครฝ่ายร้ายและสองกุมาร
เป็นตัวละครฝ่ายดี ชุกเป็นผู้ทำทารุณกรรมสองกุมารซึ่งอ่อนแอและน่าสงสาร ทำให้
ผู้รับสารสงสารสองกุมารและรังเกียจชุกชุกในขณะที่รับรู้เหตุการณ์ตอนนี้ เหตุการณ์
การบริจาสองกุมารจึงได้รับการสืบทอดต่อมาจากเวสสันดรชาดกในพระไตรปิฎกและ
อรรถกถาเวสสันดรชาดก

นอกจากความร้ายกาจของชุกแล้ว สื่อเพลงข้างต้นยังสะท้อนการรับรู้
ความหมายตัวละครชุกผ่านสื่อเพลงร่วมสมัย โดยแสดงเหตุผลที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจว่า
เหตุใดชุกจึงมีทรัพย์มาก เนื่องจากชุกเป็นผู้ที่มี “วาทศิลป์” ดังเห็นได้จาก “การออก
อ่อนแกยออกเยียม” “ทั้งคารมก็คมคาย” เป็นต้น

นอกจากนี้ตัวละครชุกยังได้รับการสร้างสรรค์ใหม่ โดยเปลี่ยนความหมาย
จากชุกในชาดกให้เป็นชุก “สมัยใหม่” ที่มีลักษณะ “อ้วนพี” แต่ยังคงลักษณะเดิมที่
สำคัญของชุกคือเป็นผู้ที่ “งก” “ข้าวของไม่มี ดิดมีอ” “ซื้อสร้อยทองให้เท่าหมวดกุ่ม”
ทั้งนี้ชุกได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ “เที่ยววิกขาจรได้กหาปณะ” ดังในเพลงปรากฏคำว่า “มีเงิน
เป็นต้น” และยังคงลักษณะของชุกที่เป็นผู้มี “วาทศิลป์” ในทางการใช้วาจา มีคารม
คมคาย และมีอารมณ์ขัน ดังปรากฏในเพลงว่า “พูดตลกทุกครั้งทีเหงา” “อารมณ์
ขบขัน” “หัวเราะยิ้มได้ทั้งวัน” “รับมุกไม่ทันขำกันทั้งนั้น” “พูดตลกกตมมาตาย”
ดังในเพลงชุกตลกของฉันทน์

...ถึงพี่ไม่ได้เป็นนายก แต่เป็นชุกชุกอยู่ในใจฉันทน์ รูปร่างถึงดูอ้วนพี ถ้าดูดีดีก็เท่ที่
เหมือนกัน พูดตลกทุกครั้งทีเหงา ชอบหอมแก้มขาวนั้นเป็นรางวัล

^{๒๙} สุรพล สมบัติเจริญ. (๒๕๕๑). เพลงชุกชุกสองกุมาร. ราชายเพลงลูกทุ่ง ๕. (ซีดี).
กรุงเทพฯ: บริษัท แม้ไม้เพลงไทย (บางกอกคาสเซต) จำกัด.

ถึงพี่ไม่ได้เป็นชุก แต่ก็ยังยกยามมาหาฉัน ข้าวของไม่มีติดมือ ทำดีหน้าซื่อ รอดไปวันวัน ซื่อสร้อยทองให้เท่าหนดกุง ทำเป็นสะดุ้งยก คิ้วขบฟัน

ชุก ตลกในใจ ใครจะว่าไง ฉันรักของฉัน ขอบพี่ตรงที่จริงใจ ฉลาดหัวไว ผู้ชายในฝัน อบอุ่นทุกครั้งทีทอด ทำดีตลอด มีเงินเป็นต้น

ถึงพี่ไม่ได้เป็นชุก แต่ก็ขอบพกาารมณัขบขัน หัวเราะยิ้มได้ทั้งวัน รับมุก ไม่ทันขำกันทั้งนั้น พุดตลกนกตกมาตาย หาไม่ได้ง่ายนี้แหละ แฟนฉัน...^{๑๐}

นอกจากนี้การเทียบว่า “ถึงพี่ไม่ได้เป็นนายก แต่เป็นชุกอยู่ในใจฉัน” แสดงให้เห็นอำนาจของผู้ชายคนนี้ (ชุก) ที่เทียบเท่ากับ “นายก” หมายถึงผู้เป็นนาย ซึ่งแม้จะมีรูปร่างอ้วน พุดตลก และตระหนี่ แต่การที่ “มีเงินเป็นต้น” ก็ทำให้ผู้หญิงยอมรับชุกได้ การเปลี่ยนแปลงความหมายชุกในชาตคให้เป็นชุกสมัยใหม่สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของคติเรื่องชุกในสังคมไทยยุคทุนนิยมที่เน้นเรื่องวัตถุนิยม ชื่นชมคนมีเงิน แม้จะอัปลักษณัเพียงใดแต่หากมีทรัพย์สินเงินทองแล้วก็เอาชนะใจผู้หญิงได้ รูปลักษณะภายนอกจึงเป็นสิ่งที่มองข้ามได้หากมีฐานะดี

๒.๑.๓.๒ พระนางมัทรี

พระนางมัทรีเป็นตัวละครสำคัญอีกตัวหนึ่งที่นิยมนำมาสร้างสรรคในสื่อเพลงร่วมสมัย เนื่องจากพระนางมัทรีทรงเป็นมารดาที่ห่วงใยและรักพระโอรสพระธิดา เมื่อทรงหาสองกุมารไม่พบจึงเป็นลมหมดสติไป พระนางมัทรีเป็นตัวละครที่ได้รับความสงสารเห็นใจ โดยเฉพาะฉากที่พระนางตามหาสองกุมาร ใน**อรรถกถาเวสสันดรชาตค** พรรณนาความรู้สึกของพระนางมัทรีเมื่อขณะทรงตามหาสองกุมาร ดังนี้

...พระนางมัทรีก็หวันพระหฤทัยเสด็จเที่ยวค้นหาพระโอรสพระธิดาของพระองค์ด้วยอาศัยแสงจันทร์ เสด็จถึงสถานที่ทั้งปวงนั้นๆ มีต้นหว้าเป็นต้น ซึ่งเป็นที่พระโอรสพระธิดาเคยเล่น ทรงคร่ำครวญ...พระนางมัทรีทรงค้นหาพระโอรสพระธิดาบนภูเขา ไม่เห็นก็ทรงคร่ำครวญเสด็จลงจากภูเขามาสู่อาศรมบถอีก ทรงคร่ำครวญถึงพระโอรสพระธิดา...พระนางเจ้าก็เต็มแน่นไปด้วยลูกศรคือความโศก พระกายสั่นดุจ

^{๑๐} โบ อมิตตดา. (๒๕๕๕). เพลง ชุกตลกของฉัน. อัลบั้ม **หนดมหาเสน่ห์**. กรุงเทพฯ: บริษัท ลูกทุ่งอินเตอร์เน็ต จำกัด.

แม่ไก่ถูกตี เสด็จเที่ยวค้นหาตามที่เคยค้นหาครั้งแรกแล้ว...เสด็จเที่ยวไปยังสถานที่นั้นๆ ด้วยความเร็วดุจลมถึง ๓ วาระได้ย็นว่าสถานที่พระนางเจ้าเสด็จเที่ยวไปตลอดราตรี หนึ่ง ประมาณระยะทางราว ๑๕ โยชน์ ลำดับนั้น ราตรีสว่าง อรุณขึ้น พระนางเจ้า เสด็จมาประทับยืนคร่ำครวญอยู่ ณที่ใกล้ พระมหาสัตว์อึก."^{๑๑}

การสร้างสรรค์ตัวละครพระนางมัทรีในสื่อเพลงร่วมสมัย มีจำนวนทั้งสิ้น ๒ เพลง ได้แก่ เพลงแหล่มมัทรี และเพลงมัทรีโคก ดังตัวอย่าง

...ไอ้แสนสงสารแม่มัทรี โคกเศร้าไค้ก็ลูกมาจากไป เจ้าเคยวิ่งเล่นกันอยู่ แถวนี้นี่ มองหาไม่มีแล้วใจหาย เคยวิ่งมารับเอาหีบคอน เมื่อตะวันรอนๆ แม่จำได้ แม่เคยกอดรัดลูกไว้ในอ้อม เจ้าเอียงแก้มให้หอมทั้ง ขวาซ้าย ว่ามาบัดนี้ไม่มีแวว แม้แต่เสียงเจ็ยแจ้วก็หายไป ก็มหาหาลีของแม่เอ๊ย หนีแม่ไปเลยนะทรามวัย เมื่อยาม จะกินแม่เคยป้อน เมื่อยามจะนอนแม่ก็กล่อมไกว ว่าไอละเห่ ว่าไอละซา หลับเสีย เกิดหนาวย่ำร้องไห้ หวนคิดถึงลูกด้วยใจพันผูก ใจแม่เป็นทุกข์แทบจะวางวาย ต้องมาเดินดงพงป่า วังเวงเหวว้าน้ำใจหาย แว่วเสียงวิหคนกการ้องลั่น ทั้งเสียงจ๊กจั่น และเรไร ว่าจิ้งร้องถามวิหคจำ เห็นลูกฉันมาทางนี้ไหม ชะนิน้อยห้อยไหนโยนตัว ส่งเสียงระรืออยู่ก้องไพร ว่าจิ้งร้องสั่งแม่ชะนินี้จำ ถ้าลูกฉันมาช่วยบอกให้ได้ ตัวฉันมัทรีมาอยู่ป่า ทั้งสี่กษัตราด้วยความตั้งใจ หวังสลัดตัดกิเลส ว่าเป็นต้นเหตุให้มา อยู่ไพร พระเวสสันดรเมื่อตอนทำทาน หวังโพธิญาณอันยิ่งใหญ่...^{๑๒}

ผู้วิจัยพบว่าเพลงมัทรีโคกพรรณนาความโศกของพระนางมัทรีที่ทรงหมดสติ เนื่องจากทรงตามหาสองกุมารไม่พบ โดยเล่าผ่านตัวละครสำคัญคือพระเวสสันดร ดังนี้

^{๑๑} มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๔๓). อรรถกถาเวสสันดรชาดก. ใน **พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ ๔ ภาคที่ ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย. (มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระราชวรางศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕). หน้า ๗๕๓ - ๗๕๖.

^{๑๒} อุทัยรัตน์ เกิดสุวรรณ. (๒๕๕๕). เพลงแหล่มมัทรี. **สมบัติไทย**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท อิกแล้วครีบท่าน จำกัด.

...บางนรินทร์ปิ่นนเรศ องค์พระเวสสันดร เห็นมัทรีศรีสมร มานิ่งนอนที่หน้าศาลา พระทรงคักดี พระพักตร์เธอเผือด ดั่งใครมาเชือดเอาดวงชีวา เสียตายนุชสุดสุดา อนิจจาว่าแสนเสียตาย สำคัญแน่แม่มัทรี มาสิ้นชีวิลวงวางวาย ประคองกรซิ่นซ้อนกาย มัทรีผู้สายสวาททรวง ก็ยกเศียรนางนั้นมาวางบนตัก แล้วพิศพักตร์แม่พุ่มพวง ว่างามดั่งจันทร์บุหลันหลวง ก็มาลอยร่วงให้เลื่อนลอย ว่าโอ้อัมมัทรีแม่ยอดสร้อย พักดูหน้าพี่สักหน่อยหมอบขม้อยมาลอยเลื่อน ก็นับแต่วันบรรพชา จะนับมาได้เจ็ดเดือน ไม่เคยต้องกายแม่งามเหมือน มัทรีแม่เพื่อนโพธิญาณ สงสารองค์ผู้ทรงยศโสการกรรม สลดไอน้ำสงสาร พลาญยกเศียรยุพาพาน ประทับทานอยู่บนเพลลา สำออยเอื้อนแม่เพื่อนยาก ตั้งแต่จากบุรีเรา มาอยู่เขาวงกตสิงขรเขาภูมิลำเนาเอาแนวพนา มาทิ้งโฉมไว้เหลือแต่ชื่อ พี่นหรืออยู่เอกา ต้องอ้างว้างหวาดผวา เจ้ามาตายในเขาวงกต ทั้งลายยศก็หาไม่มี เจ้าสลบนิ่งลงไปหวนนึกว่าตายแม่มัทรี จะทำอย่างไรเล่าพระเวสฯ เอี่ยมัทรีทราชมเขยต้องมาช่วยเป็นผี เพื่อนสักคนก็หาไม่มี ถ้าขามัทรีจะขอลาตาย...^{๓๓}

การพรรณนาความโศกของพระนางมัทรีผ่านความนึกคิดและอารมณ์ของพระเวสสันดรในสี่เพลงร่วมสมัยข้างต้นมีลักษณะการ “สืบทอด” จาก**อรรถกถาเวสสันดรชาดก** ดังนี้

...ลำดับนั้น พระมหาสัตว์เจ้าพระองค์นั้นด้วยทรงสำคัญว่า พระนางมัทรีสิ้นพระชนม์เสียแล้ว ทรงรำพึงว่า มัทรีมาสิ้นพระชนม์ในที่ต่างดาวอันไม่ใช่ฐานะ หากว่าเธอทำกาลกิริยาในเขตดุรราชธานี การบริหารก็จักเป็นการใหญ่ รัฐทั้งสองก็สะท้อนถึงกัน ก็ตัวเราอยู่ในอรัญญประเทศแต่ผู้เดียวเท่านั้น จักทำอย่างไรดีหนอ ทรงคำนึงดังนี้แล้ว แม้เป็นผู้มีความโศกมีกำลัง ก็ทรงตั้งพระสติให้มั่น เสด็จลุกขึ้นด้วยทรงสำคัญว่า เราจักต้องรู้ให้แน่ก่อน จึงวางพระหัตถ์เบื้องขวาตรงพระหทัย วัตถุประสงค์แห่งพระนางเจ้า ก็ทรงทราบว่ายังมีความอบอุ่นเป็นไปอยู่ จึงทรงนำน้ำมาด้วยพระเต้า แม้มิได้ทรงถูกต้องพระกายตลอด ๗ เดือน แต่ไม่อาจจะทรงกำหนดความที่พระองค์เป็นบรรพชิต เพราะความโศกมีกำลัง มีพระนัยนาเติมไปด้วยพระอัสนุชุล ซ้อนพระเศียรของพระนางเจ้าขึ้นวางบนพระเพลลา พรหมด้วยน้ำ

^{๓๓} ยิปซี ศรีสาคร. (๒๕๕๔). เพลง มัทรีโคก. **สีกาสังนาค**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท โฟร์เอล (ไทยแลนด์) จำกัด.

ลูปพระพักตร์และที่ตรงพระหทัยประทับนั่งอยู่...^{๓๔}

การสืบทอดความโศกของพระนางมัทรีซึ่งเป็นตัวละครสำคัญจากเวสสันดรชาดกสู่สื่อเพลงร่วมสมัยช่วยเน้นย้ำความยิ่งใหญ่ในการบำเพ็ญทานของพระเวสสันดรซึ่งแนวคิดเรื่องทานบารมีเป็นแนวคิดสำคัญของชาดกเรื่องนี้ การสืบทอดเช่นนี้ยังคงแสดงให้เห็นลักษณะเด่นของภาวะอารมณ์ของตัวละครที่นำเสนอสู่สื่อเพลงร่วมสมัย

๒.๒ “คิด เห็น เป็น ภาพ”: การให้ความหมายตัวละครผ่านมิวสิควิดีโอ

การรับรู้เป็นปฏิกริยาของอวัยวะสัมผัสในตัวเราที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้าทุกเวลา เป็นความรู้ ความคิดของมนุษย์ เมื่อผสมผสานการรับรู้กับรูปแบบเข้าด้วยกันจึงก่อให้เกิดการเห็น ความคิด และการปรับตัวของมนุษย์ อันเป็นผลมาจากอารมณ์คือ ความรู้ ความเชื่อ ความตั้งใจ ความหวัง และความกังขา เป็นต้น^{๓๕}

การรับรู้ที่สามารถเกิดขึ้นได้นั้นอาจเกิดจากการใช้ “สื่อ” เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน มิวสิควิดีโอเพลงที่เกี่ยวข้องกับเวสสันดรชาดก เป็นสื่อรูปแบบหนึ่งที่สร้างความเข้าใจร่วมกันด้วยการใช้เสียง และด้วยการแสดงให้เห็น ซึ่งศิลปะที่สร้างสื่อร่วมกันทางการเห็นนั้นเรียกว่า ทักษะศิลปะ เป็นการรับรู้ทางสายตาหรือที่เรียกว่า Visual Perception^{๓๖}

มิวสิควิดีโอเพลงที่เกี่ยวข้องกับพระเวสสันดรชาดกในรูปแบบ “สื่อ” ด้วยวิธีการสร้าง “ความหมาย” ให้เกิดเป็น “ภาพ” ซึ่งหากพิจารณาเพลงร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับเวสสันดรชาดกที่เป็นมิวสิควิดีโออันนั้น สามารถพิจารณาจากเนื้อหาของเพลง และการพิจารณาจาก “ภาพ” ประกอบเนื้อหา หรือมิวสิควิดีโอ

^{๓๔} มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๔๓). อรรถกถาเวสสันดรชาดก. ใน พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ ๔ ภาคที่ ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย. (มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕). หน้า ๗๕๗.

^{๓๕} อารี สุทธิพันธุ์. (๒๕๕๑). ผลึกความคิดศิลปะ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. หน้า ๘๐.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๙๒.

พระเวสสันดร: ผู้ทำทานยิ่งใหญ่

สื่อเพลงร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับเวสสันดรชาดกพบการสื่อความหมายให้ผู้ฟังรับรู้ว่พระเวสสันดรเป็นผู้ที่มีจิตใจน้อมนำในการบำเพ็ญทาน ดังตัวอย่างคำที่ใช้ในเพลง เช่น “มหาทาน” “บุญทาน” “บุญใหญ่” คำดังกล่าวแสดงพฤติกรรมของพระเวสสันดร โภธิสัตว์ส่งผลต่อการสร้างภาพและสร้างความหมายให้แก่ตัวละคร ดังตัวอย่าง

...บุญผะเหวดมหาเวสสันดร ชาดกบทตอนเล่าขานกันมา องค์พุทธาพระสัมมา
สัมมา พระโพธิญาณศาสดาศาสดา ร่มโพธิ์ช้ายคา ศาสนิกชน ปางชาติประสูติตน
มหาทาน มหาทาน...

ถึงเดือนสี่บุญนี้ไอมงาน **บุญใหญ่**สะท้านองค์พระราชา ลูกหลานนอบน้อม
สักการบูชา บุญงานมหา มหาเวสสันดร ชาดกบทตอนขององค์พระสัมมา เขิญ
พระราชา มหาเวสสันดร...^{๓๗}

ภาพที่ ๒ พระเวสสันดรทรงบำเพ็ญบุตรทาน ชุขกโอบีตีสองกุมาร^{๓๘}

^{๓๗} ดวง มรกต. (๒๕๔๗). เพลงพระเวสสันดร. **พระเวสสันดรชาดก**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็ม.ดี.เทป จำกัด.

^{๓๘} ภาพจากมิวสิกวิดีโอเพลงพระเวสสันดรชาดก (ดวง มรกต. (๒๕๔๗). เพลงพระเวสสันดร. **พระเวสสันดรชาดก**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็ม.ดี.เทป จำกัด.)

การแสดงภาพมัลติมีเดียไอตอนพระเวสสันดรทรงบำเพ็ญบุตรทานข้างต้นนั้น ช่วยเน้นย้ำความหมาย “มหาทาน” ให้เกิดเป็นภาพ

พระนางมัทรี: นางแก้วคู่บารมี

ในสื่อเพลงร่วมสมัยพบการสื่อความหมายให้ผู้ฟังรับรู้ว่าพระนางมัทรีเป็นตัวละครผู้มีจิตใจงาม เป็นมารดาที่ดี เป็นภรรยาที่ดี ดังปรากฏคำเรียกพระนางมัทรีหลากหลาย ได้แก่ “นางมัทรีแม่กัลยา” “แม่คุณหนูหัวใจ” “มัทรีศรีสมร” “นุชสุดสุดา” “มัทรีผู้สายสวาททรวง” “แม่พุ่มพวง” “มัทรีแม่ยอดสร้อย” “แม่งามเหมือน” “มัทรีแม่เพื่อนโพธิญาณ” “ยุพาพาน” “แม่เพื่อนยาก” “มัทรีทราชมเหย” ดังในเพลงมัทรีโคก

มัทรีศรีสมร มานิ่งนอนที่หน้าศาลา พระทรงศักดิ์ เออ พระพักตร์เธอเผือด
ดังใครมาเชือดเอาดวงชีวา เสียตาย **นุชสุดสุดา** อนิจจาว่าแสนเสียตาย สำคัญแน่
แม่มัทรี มาสิ้นชีวิลวงวาววาย ประคองกรซิ่นซ้อนกาย **มัทรีผู้สายสวาททรวง** ก็ยกเคียว
นางนั้นมวาวขนตัก แล้วพิศพักตร์แม่ พุ่มพวง ว่างามดั่งจันทร์บุหลันหลวง ก็มา
ลอยร่วงให้เลื่อนลอย ว่าไอโอมัทรี **แม่ยอดสร้อย...มัทรีแม่เพื่อนโพธิญาณ** สงสาร
องค์ผู้ทรงยศ ไศกกรรมสลดไอน้ำสงสาร พलयกเคียว **ยุพาพาน** ประทับทานอยู่บน
เพลลา สำออยเอือนแม่เพื่อนยาก^{๔๐}

ภาพที่ ๓ และ ๔ พระนางมัทรี พระขาลี พระกัณหาชินา และสองกุมารถูกขูดโอบตีพาไป^{๔๐}

^{๔๐} ยิปซี ศรีสาคร. (๒๕๕๔). เพลง มัทรีโคก. **สีกาลังนาค**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท โฟร์เอส (ไทยแลนด์) จำกัด.

^{๔๐} ภาพจากมัลติมีเดียไอ เพลง มัทรีโคก (ยิปซี ศรีสาคร. (๒๕๕๔). เพลง มัทรีโคก. **สีกาลังนาค**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท โฟร์เอส (ไทยแลนด์) จำกัด).

ภาพที่ ๕ พระนางมัทรีทรงตามหาสองกุมารไม่พบจึงทรงหมดสติ^{๔๐}

นอกจากนี้ เมื่อสองกุมารเรียกพระนางมัทรีในชื่อเพลงร่วมสมัยใช้คำว่า “แม่คนที่เคยปรารถนา” อันแสดงให้เห็นน้ำพระทัยของพระนางให้เด่นชัดขึ้น

แม่จำโอ้แม่มัทรี ลูกขอให้ช่วยปรารถนาช่วยหนูที่แม่คุณหนูหัวฟ่อไม่เอ็นดู
ทิ้งให้หนูไปกับคนชั่ว เพราะมันมาทูลขอตัวหากมันไม่ไปมันก็เสียนดี ปากร้องเรียกหา
แม่จำอยู่ไหน มาช่วยเร็วไวเพราะหนูกำลังโดนเสียนดี^{๔๑}

การแสดงภาพของพระนางมัทรีผ่านมิวสิควิดีโอข้างต้นช่วยเน้นย้ำความหมาย
ความเป็นนางแก้ว และเน้นบทบาทความเป็นแม่ของพระนางที่เมื่อไม่พบสองกุมารแล้ว
ทรงเป็นลมหมดสติไป

ชูชก: พระเอก หรือ ผู้ร้าย

ชื่อเพลงร่วมสมัยที่เกี่ยวกับเวสสันดรชาดกพบการสื่อความหมายให้ผู้ฟัง
รับรู้ว่าเป็นตัวละครที่มีจิตใจทราม แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นตัวอย่างของการ
ประกอบอาชีพแบบ “สัมพันธ์อาชีพ” คือชื่อตรงในอาชีพของตนเอง ชัยนหมั่นเพียร
ในการเที่ยว “ภิกขาจาร” ดังในเพลงชูชกกัณหาขาลี ซึ่งเป็นการเปลี่ยนภาพลักษณ์
ของชูชกให้ผู้เสพเห็น “มุมดี” ต่างจากการรับรู้ความหมายเดิมว่าชูชกเป็นตัวละคร
ปฏิบัติที่มีลักษณะอัปมงคลทั้งกายใจ เพราะชูชกในเพลงนี้ชัยนทำมาหากิน อดทนต่อ
การดูหมิ่นดูแคลน ไม่ไปรีดไถหรือขโมยใคร ดังในเพลงชูชกกัณหาขาลี

^{๔๐} ภาพจากมิวสิควิดีโอ เพลง มัทรีโคก (ยิปซี ศรีสาคร. (๒๕๕๔). เพลง มัทรีโคก. สิกาสังนาค. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท โฟร์เอส (ไทยแลนด์) จำกัด).

^{๔๑} เพลง ชูชกสองกุมาร ของ สุรพล สมบัติเจริญ

ตำนานชาตกชุกกัณหาชาลี เริ่มเรื่องก็มีเฒ่าภิกษาจารย์ ชีวิตเริ่มต้นเคยเป็นคนขอทาน เทียวไปทุกบ้านหาคนใจบุญ ทั้งเหนื่อได้แก่ไปทั่วแก่งทำตัวเหมือนเต่าตุ่น เทียวขอทานไว้เป็นทุน พบคนใจบุญแก่ก็สบาย การอดอดอันแยกอดเยี่ยม ดูเล่ห์เหลี่ยม แก่เหลือร้าย ทั้งการมกั คมคาย หลงงมงายต้องจ่ายเงิน ใครเลื่องลือชื่อชุก ทำ ตลกงกๆ เงินๆ ดูต้องแต่งแก่งทำเดิน พอได้เงินเอาไว้เก็บงำ ว่าป่าเขาลำเนาไพร หากินไปเข้ายั้งคำแสนลำบากทนตรากตรำ เดินหน้าดำแต่ได้เงินดี แก่ยอมให้ใครนั้น ถางถางแต่หลังจากแก่เป็นเศรษฐี ใครดูดำว่ามีดี แก่ไม่ไปจีเหมือนโจรสลันไพรให้ก็เอา ไม่ให้ไม่เอา ชุกเฒ่าไม่เคยริดไถ คนปรานีก็มีเชื้อโย มีน้ำใจเขาก็ให้ทาน^{๔๓}

การสื่อความหมายให้ผู้ฟังรับรู้ ว่า ชุกเป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยโหดร้าย มีลักษณะอัปลักษณ์ “ผมน้อย” “หัวล้าน” และในทรศนะของผู้แต่งเพลงนั้นชุก เป็น “คนชั่ว” โดยแสดงผ่านคำพูดของสองกุมารว่าถูกชุกเขียนตัจจนเจ็บปวดทรมาน แม้จะวิงวอนร้องขอเพียงใดชุกก็ไม่ยอมปล่อยสองกุมาร กลับยังทำร้าย “ตีให้ตาย” และดำ่ว่าสองกุมารว่าเป็น “ไอ้เด็กสันดาน” ลักษณะเช่นนี้จึงเน้นย้ำความโหดร้าย ทารุณของชุกได้เป็นอย่างดี ดังในเพลงชุกสองกุมาร

แม่จำไอ้แม่แม่ทรี ลูกขอให้ช่วยปราณีมาช่วยหนูที่แม่คุณทูนหัว พ่อไม่เอ็นดูทิ้ง ให้หนูไปกับคนชั่ว เพราะมันมาทูลขอตัวหากมันไม่ไปมันก็เขียนตี ปากร้องเรียกหา แม่จำอยู่ไหน มาช่วยเร็วไวเพราะหนูกำลังโดนเขียนตี ไอ้ย แม่จำ แม่จะ แม่จำ แม่แม่ทรี สิ้นรักแล้วหรือนี้ถึงปล่อยเขาตีหนูแทบตาย

ชิชะ เจ้าเด็กน้อย อย่าทำสำออยเดี่ยวจะโดนรอยหวาน ที
ไอ้ย ไอ้ย แทบว่าจะสิ้นใจตายลงจำอย่าทำหนูเลย ไ้ล่งเฮ้ยจงปล่อยหนูไป
นี่แน่ะ ที อ้ายวายร้าย เดี่ยวตีเสียตายแล้วยังมาทำสำออย
ไ้ล่งจำ อย่าเตะตีดำแล้วว่าลูกน้อย ปานนี้แม่หนูคงคอย ไอ้พ่อ ผมน้อยจง
ปล่อยหนูไป

^{๔๓} ไวพจน์ เพชรสุพรรณ. (๒๕๕๒). เพลง ชุกกัณหาชาลี. ชุด มันทมากับความแค้น. (ซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท ไทยออดิโอ จำกัด.

หน้อยแน่ อ้ายตัวดี มาว่ากูนี้หัวล้านได้ มานี้ อี้ อื้อ ตีให้ตาย จะเอาไว้โย
ไอ้เด็กสันดาน ๆ อี้^{๔๔}

นอกจากนี้ในเพลงยังพบการใช้คำอุทานแสดงอารมณ์ เพื่อให้เห็นภาพ
ความโหดร้ายของชุก และทำให้สงสารสองกุมารมากขึ้น ดังเช่น คำว่า “ไอ้ย” “โอย”
แสดงอาการเจ็บปวดอันเนื่องมาจากการถูกเขี่ยนตี และ “อี้ อื้อ” แสดงให้เห็น
การใช้แรงตีสองกุมารอย่างแรง คำอุทานแสดงอารมณ์นี้ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพความ
น่ารังเกียจของชุก และเกิดความสงสารสองกุมาร

๓. เพลงร่วมสมัย: บทบาทของสื่อเวสสันดรชาดกในสังคมไทยร่วมสมัย

เวสสันดรชาดกเป็นชาดกเรื่องหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นวัตถุดิบที่
นำมาสร้างสรรค์ในสื่อเพลงร่วมสมัย จากการวิเคราะห์บทบาทของสื่อเพลงร่วมสมัย
พบว่ามีบทบาท ๓ ประการ ได้แก่ การให้ความบันเทิง ความเพลิดเพลิน การรักษา
และสืบทอดความสำคัญของประเพณี บุญพระเวท และการเป็นเครื่องมือเผยแพร่
คำสอนพุทธศาสนา

๓.๑ การให้ความบันเทิง หรือสร้างความเพลิดเพลิน

เพลงร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับเวสสันดรชาดกมีบทบาทในการให้ความบันเทิง
และสร้างความเพลิดเพลินแก่คนในสังคม เนื่องจากรูปแบบสื่อที่เปลี่ยนไปจากเดิม
ที่ต้องฟังเทศน์ - สวดเรื่องเวสสันดรชาดก ปรับเปลี่ยนมาเป็นการรับรู้อาชาดกด้วย
สื่อประเภทเพลง ซึ่งมีวิศวัตไอ้แสดงเรื่องราวชาดกนั้นเป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการ
รับรู้สารจากสื่อ ซึ่งมีดนตรี และภาพประกอบอันมีบทบาทสำคัญในการสร้างความ
บันเทิง ความเพลิดเพลินใจ เป็นการเปลี่ยนรูปแบบการมีประสบการณ์ตรงจากที่ต้อง
นั่งฟังเทศน์ชาดกที่วัดมาเป็นการมีประสบการณ์ทางศาสนาผ่านสื่อ ซึ่งสามารถสร้าง
ประสบการณ์ทางสุนทรียะได้ในอีกรูปแบบหนึ่ง

^{๔๔} สุรพล สมบัติเจริญ. (๒๕๕๑). เพลงชุกสองกุมาร. ราชอาณาจักรไทย. (ซีดี).
กรุงเทพฯ: บริษัท แม้ไม้เพลงไทย (บางกอกคาสเสท) จำกัด.

นอกจากนี้สื่อเพลงร่วมสมัยยังเป็นสื่อสร้างสรรค์ที่ช่วยสร้างจินตนาการบางอย่างเพื่อปลดปล่อยตนเองจากความเป็นจริง อันเป็นการเติมเต็มอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์

๓.๒ การรักษาและสืบทอดความสำคัญของประเพณีบุญพระเวส

งานบุญพระเวสเป็นงานบุญเดือนสี่ ซึ่งเป็นงานประจำปีของชาวภาคอีสาน จัดขึ้นทุกปีในช่วงระหว่างออกพรรษา เรียกกันว่างานบุญ เดือนสี่ หรือบุญพระเวส จะจัดติดต่อกัน ๓ วันเป็นอย่างน้อย วันแรกเป็นวันเตรียมงานเรียกกันว่า “มือโหม” หมายถึงการร่วมแรงร่วมใจกันมาทำงาน ช่วยกันตกแต่งศาลาที่จะเทศน์มหาชาติให้มีบรรยากาศเหมือนอยู่ในป่าเขาวงกต วันที่ ๒ จะมีแห่พระเวสสังฆาร พระนางมัทรี พระขาลี พระกัณหา ชินมาয়งศาลาวัด การแห่จะมีมโหรีพื้นเมืองและการแข่ง ส่วนวันที่ ๓ จะฟังเทศน์มหาชาติและมีการทำบุญอื่นๆ อย่างเช่น การเทศน์กัณฑ์หลอน การแห่ข้าวพันก้อน การแห่ผ้าพระเวส ซึ่งใช้ผ้าขาวเขียนเป็นเรื่องราวเวสสังฆารชาดก เป็นต้น สื่อเพลงร่วมสมัยเวสสังฆารชาดกมีบทบาทในการรักษาและสืบทอดความสำคัญของงานบุญพระเวส ดังปรากฏการบรรยายในสื่อเพลงร่วมสมัย และภาพจากมิวสิกวิดีโออันสะท้อนให้เห็นประเพณีงานบุญพระเวส ดังในเพลงพระเวสสังฆารชาดก เพลงแห่พระเวส และเพลงบุญมหาชาติชาดอ้าย

บุญพระเวสมหาเวสสังฆาร ชาดกบทตอนเล่าขานกันมา...มาแห่ กัณฑ์หลอน หัวใจชื่นมื่น ฟังเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสนสำราญ แห่ข้าว พันก้อน กินข้าวปุ้นควาวหวาน ศาสนสถาน จัดงานปฏิมาพี่น้องชาวประชาแห่แห่นทำบุญ ขบวนกองบุญแห่พระเวส เข้าเมือง...เดินกันเป็นสายแห่แห่นเรื่องราว ผ้าขาวแต่งแต้มพระชาติสังฆาร...แห่พระเวส เข้าเมือง^{๕๕}

^{๕๕}ดวง มรกต. (๒๕๔๗). เพลงพระเวสสังฆาร. พระเวสสังฆารชาดก. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็ม.ดี.เทป จำกัด.

ภาพที่ ๖ และ ๗ งานบุญพะเขตมีขบวนแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง^{๔๖}

เชิญองค์เจ้าพระเวสสันดร กลับนครศิรินครเขต ไปปกเกศชาวพระนครนั้น เทอญ บุญพระเวสบ้านเฮา หมุ่มๆ สาวๆ ผู้เฒ่าผู้ใหญ่โบราณสืบประเพณีไว้ ตกเดือน สี่ไทยจะมิงงานทุกปี บุญบ้านนี้ถิ่นอีสานบ้านเฮาเรียกว่าบุญมหาชาติ แห่โพธิสัตว์ใช้ชาติ บ่มอำนาจบุญบารมี มุ่งสละโลภี๋ย ตามวิถีของพุทธองค์ พวกเอาหมุ่มลูกเหลนหลาน สร้างบุญทานร่วมจิตจำนง มาแห่องค์มหาเวส รุ่งขึ้นแห่กันหลอน สาวหมุ่มพื่อนร่วมกัน แห่มา ถวายกัณฑ์ให้กับหลวงตา ชาวบ้านทั่วหน้าร่วมบุญกุศล หมุ่มหน้ามนสาวน้อย หน้าหวาน ร่วมบุญทานอีกกันม่วนกัน บุญพระเวสม่วนลั่นบ้านชาวอุบลร่วมใจ สัมพันธ์...^{๔๗}

^{๔๖} ภาพจากมิวสิกวิดีโอเพลงพระเวสสันดรชาดก (ดวง มรกต. (๒๕๕๗). เพลง พระเวสสันดร. พระเวสสันดรชาดก. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็ม.ดี.เทป จำกัด.)

^{๔๗} ปฤษฎณา วงศ์ศิริ. (๒๕๕๔). เพลง แห่พระเวส. รวมเพลงละครชุดมนต์รักแม่น้ำมูล. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท จีเอ็มโก จำกัด.

ภาพที่ ๘ - ๑๑ งานบุญพะหวัดมีขบวนแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง

การแห่ผ้าพระบฏ และการฟังเทศน์มหาชาติ^๔

สื่อเพลงร่วมสมัยข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่างานบุญพะหวัด เป็นงานบุญสำคัญยิ่งใหญ่ของภาคอีสาน ผู้คนศรัทธาเข้าร่วมฟังเทศน์ โดยเฉพาะงานบุญพะหวัดที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวคือ จ.ร้อยเอ็ด ได้แก่ เทศกาลงานประเพณี “ไปกินข้าวบຸ້นร่วมบุญพะหวัด” ในงานมีฟ้อนรำ แห่กลองยาว และมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือคือ “ปู่พลาญชัย” ดังตัวอย่าง

สะดอกสะแบงแดงเต็มต้น คนเมืองเกินเอาบุญใหญ่ ไหมกันบึงพลาญชัย
บุญพะหวัดฮอดแล้วไกลไกลกะหลังไหล ละคิดเห็นได้คนที่ นัดน้องไว้ เดือนสี่สี่เคียง
หมอน บุญกันหลอนแล้วพอดี สิสู้ขอน้องรอมือ

^๔ ภาพจากมิวสิกวิดีโอเพลงแห่พระเวส (ปฤษฎา วงศ์ศิริ. (๒๕๕๔). เพลง แห่พระเวส. รวมเพลงละครชุดมนต์รักแม่น้ำมูล. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท จ๊ะหิงจา จำกัด.)

เสียงกลองยาวแห่กันหลอนฟ้อนเชียงใหม่ คนลั่นกลมแน่นถนนทุกสาย คู่หนุ่มสาวควงคู่เรียงราย แต่มีอ้ายคือขาดอันได้จักอย่าง บุญพึ่งเทศน์ บุญพะเวดแห่กันหลอน เหงาแน่นอนบมีอ้ายนั่งข้าง ยิ่งค้ำลงยิ่งคิดไปหลายอย่าง คิดไปเหม็ดต่างต่าง ฮอดความสัญญากัน เหลือแวงหมั้นเคยสัญญากัน เคยเว้าอ่อม อ่อม อ่อม อ่อม หรืออ้ายบ่พร้อม บ่เห็นแจ้ช่าวคราว ไอ่ยน้อพีความเจ็บปวดรวดร้าว มันลืออยู่กับไผ คิดเห็นใจแนบ่น้อคนคอย สิจ่อยตายนำเจ้า จนไปเว้ามเหศักดิ์หลักเมือง ให้เพิ่นต๋องเพิ่นสอย เพิ่นสอย จุตุรูปเรียบร้อยใจตั้งอิธิฐาน

วานปู่พลาญชัยมิ่งเมืองยิ่งใหญ่ บอกคนเขาไกลให้คืนถิ่น บอกว่าหลานคอยห่วงหาเป็นอาจัน หรือเขาลืมสิ้นให้เจ้าปวดใจ ปู่จำไปดลให้เขาผู้ต่อนี้เขามิคู่หรือว่าเขายู่กับใคร ปู่จึงบอกกับเขาด้วยหนา ทุกเวลาหลานลืมไม่ได้ ขาดเขาหลานเหมือนขาดใจ ปู่พลาญชัยช่วยบอกเขาที่^{๕๙}

ภาพที่ ๑๒ และ ๑๓ งานบุญพะเวดมีฟ้อนรำ และแห่กลองยาว^{๕๐}

^{๕๙} จินตหรา พูนลาภ. (๒๕๕๑). เพลง บุญมหาชาติขาดอ้าย. อัลบั้ม จินตหราครบเครื่อง ชุดที่ ๒. กรุงเทพฯ: บริษัท อาร์สยาม จำกัด.

^{๕๐} ภาพจากมิวสิควีดิโอเพลงบุญมหาชาติขาดอ้าย (จินตหรา พูนลาภ. (๒๕๕๑). เพลงบุญมหาชาติขาดอ้าย. อัลบั้ม จินตหราครบเครื่อง ชุดที่ ๒

การกล่าวถึงงานบุญพระเวสในสื่อเพลงร่วมสมัยจึงแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านยังคงรู้จักและให้ความสำคัญกับประเพณีนี้ ดังจะเห็นได้จากการอนุรักษ์พิธีกรรมต่างๆ ในงาน เช่น การแก การพ้อนรำ การทำบุญ เป็นต้น โดยเน้นให้เห็นว่างานบุญพระเวสนี้เป็น “ชาติกบตตอนเล่าขานกันมา” และ “แห่โหรีสัตว์ใช้ชาติ บ่มอำนาจบุญบารมี” ทั้งหมดนี้จึงเป็นการรักษาและสืบทอดงานบุญพระเวสในรูปแบบใหม่ เป็นการดำรงอยู่ของงานบุญพระเวสในสังคมไทยในอีกรูปแบบหนึ่ง

๓.๓ การเป็นเครื่องมือเผยแพร่คำสอนทางพุทธศาสนา

เพลงร่วมสมัยเวสสันดรชาดกได้ทำหน้าที่สำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือเผยแพร่คำสอนศาสนาที่ให้คุณค่าในการดำเนินชีวิตโดยนำเสนอแนวคิดทางพุทธศาสนาเรื่อง การทำทาน การเผยแพร่คำสอน ช่วยอบรมระเบียบสังคม ปลุกฝังค่านิยม และรักษาบรรทัดฐานทางพฤติกรรมให้สังคมผ่านสื่อร่วมสมัย ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของศาสนาที่สอนให้คนทำความดีละกิเลส โดยนำเสนอแบบคู่ตรงข้ามอย่างเด่นชัด คือมีฝ่ายดีและฝ่ายไม่ดี แต่สุดท้ายความดีจะชนะความชั่ว สื่อเพลงร่วมสมัยเวสสันดรชาดกยังให้แนวคิดสำคัญเรื่องการบำเพ็ญทาน อันถือเป็นหลักปฏิบัติที่พุทธศาสนิกชนพึงมี

การนำเรื่องของพระเวสสันดรมา “เล่า” ในเพลงร่วมสมัย จึงเป็นการนำวัตถุดิบทางศาสนามานำเสนอใหม่ผ่านสื่อเพลงซึ่งเน้นความเพลิดเพลินใจเป็นหลัก ผู้ฟังจะได้เรียนรู้คำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่อ โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการมีประสบการณ์ตรงที่ต้องไปฟังเทศน์มหาชาติที่วัดมาเป็นการรับรู้ผ่านเสียงเพลง เพลงร่วมสมัยพระเวสสันดรจึงทำหน้าที่เผยแพร่คำสอนทางศาสนาเรื่องทานจากเวสสันดรชาดก

สรุปและอภิปรายผล

เวสสันดรชาดกเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่สำคัญและเป็นที่ยอมรับนำมา “ผลิตซ้ำ” ในสื่อรูปแบบต่างๆ แสดงให้เห็นการรับรู้ความหมายเวสสันดรชาดกที่นำเหตุการณ์สำคัญและตัวละครสำคัญจากเวสสันดรชาดกในพระไตรปิฎกและอรรถกถาเวสสันดรชาดกมาสร้างสรรค์ในสื่อเพลงร่วมสมัย สื่อเพลงร่วมสมัยเวสสันดรชาดกมีบทบาทสำคัญในการให้ความบันเทิง และสร้างความเพลิดเพลิน การรักษาและสืบทอด

ความสำคัญของประเพณีบุญพระเวส และเป็นเครื่องมือเผยแพร่คำสอนพุทธศาสนา

การรับรู้ความหมายเวสสันดรชาดกจึงเป็นการเรียนรู้ธรรมะ ผ่านสื่อ ซึ่งมีความเป็นปัจเจกมากกว่าการนั่งฟังสวดหรือฟังเทศน์ในรูปแบบเดิม การรับรู้ความหมายจากเวสสันดรชาดกผ่านสื่อนี้แสดงให้เห็นความสำคัญของการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาปรับเปลี่ยนวิธีการนำเสนอให้เข้ากับยุคสมัย แม้ว่ารูปแบบของสื่อจะเปลี่ยนไปตามบริบทสังคมร่วมสมัย แต่ชาดกยังคงทำหน้าที่สำคัญคือการแสดงเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ เพื่อเป็นตัวอย่างในการบำเพ็ญธรรม เป็นการรับรู้ความหมายจากชาดกเรื่องนี้ ซึ่งจะยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทย เพื่อแสดงให้เห็นแนวคิดสำคัญเรื่องการทำบุญทานในอดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (๒๕๔๘). **ประชุมจารึก ภาคที่ ๘ จารึกสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสวันที่ พระบรมราชสมภพครบ ๒๐๐ ปี. วันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗.
กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๕๔). เส้นทางงานศึกษา “การสื่อสารกับศาสนา” ในสังคมไทย.
การสื่อสาร ศาสนา กีฬา. กรุงเทพฯ: โครงการเมธีวิจัยอาวุโส
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
จินตหรา พูนลาภ. (๒๕๕๑). เพลง บุญมหาชาติขาดอ้าย. **อัลบั้ม จินตหราครบเครื่อง
ชุดที่ ๒**. กรุงเทพฯ: บริษัท อาร์สยาม จำกัด.
ดวง มรกต. (๒๕๔๗). เพลงพระเวสสันดร. **พระเวสสันดรชาดก**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ:
บริษัท เอ็ม.ดี.เทป จำกัด.
มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๔๓). อรรถกถาเวสสันดรชาดก ใน **พระสูตรและอรรถกถา
แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ ๔ ภาคที่ ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย. (มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์
พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์
พุทธศักราช ๒๕๒๕). หน้า ๔๘๔ - ๔๘๖.
ยิปซี ศรีสาคร. (๒๕๕๔). เพลง สี่กัตรียี่เดินดง. **สี่กัสินาค**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ:
บริษัท โฟร์เอส (ไทยแลนด์) จำกัด.
ยิปซี ศรีสาคร. (๒๕๕๔). เพลง มัทรีโศก. **สี่กัสินาค**. (วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท
โฟร์เอส (ไทยแลนด์) จำกัด.
โบ อมิตตดา. (๒๕๕๕). เพลง ชูชกตลกของฉัน . **อัลบั้ม หนาวมหาเสน่ห์**. กรุงเทพฯ:
บริษัท ลูกทุ่งอินเตอร์เน็ต จำกัด.
ปัทษณา วงศ์ศิริ. (๒๕๕๔). เพลง แห่งพระเวส. **รวมเพลงละครชุดมนต์รักแม่น้ำมูล**.
(วีดิโอซีดี). กรุงเทพฯ: บริษัท จ๊ะกิงจา จำกัด.
ไวพจน์ เพชรสุพรรณ. (๒๕๕๒). เพลง ชูชกกัณหาชาลี. ชุด **มันมากับความแค้น**. (ซีดี).
กรุงเทพฯ: บริษัท กรุงไทยออดิโอ จำกัด.

ศักดิ์ศรี แยมันดดา. (๒๕๔๓). **วรรณคดีพุทธศาสนาพาทย์ไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมบัติ จันทรวงศ์. (๒๕๔๓). “มหาชาติคำหลวง : ความหมายทางการเมือง”. **บทพิจารณา
ว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ : โครงการ
จัดพิมพ์คปไฟ.

สุกัญญา สุจฉายา. (๒๕๕๒, ธันวาคม). พระร่วง: วีรบุรุษในประวัติศาสตร์และวีรบุรุษ
ทางวัฒนธรรม. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย**. ๑๖ : ๒๐๒ - ๒๑๖.

สุรพล สมบัติเจริญ. (๒๕๕๑). เพลงชุกสองกุมาร. **ราชาเพลงลูกทุ่ง ๕**. (ซีดี).
กรุงเทพฯ: บริษัท แม่ไม้เพลงไทย (บางกอกคาสเซต) จำกัด.

อาทิตย์ ชีรวณิชกุล. (๒๕๕๒). **ทานและทานบารมี : ความสำคัญที่มีต่อการรังสรรค์
วรรณคดีไทยพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์ อ.ด. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อารี สุทธิพันธุ์. (๒๕๕๑). **ผลึกความคิดศิลปะ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อุทัยรัตน์ เกิดสุวรรณ. (๒๕๕๕). เพลงแหล่แม่ศรี. **สมบัติไทย**. (วีดีโอซีดี). กรุงเทพฯ:
บริษัท อีกล้ำแล้วครบท่าน จำกัด.

Gerhard Jaiser. (2009). **Thai Mural Painting Volume 1: Iconography,
Analysis & Guide**. Bangkok: White Lotus Co.,Ltd.

สัมภาษณ์

ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ, (๒๕๕๖, ๒ กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย นิธิอร
พรอำไพสกุล, ที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ